

Лисенко А.М.
кандидат економічних наук, доцент
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ПОДАТКОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЯК ЗАСІБ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕКОНОМІЦІ

Одним із пріоритетних векторів розвитку економіки є її інноваційна спрямованість як важливий чинник впливу на конкурентоспроможність та засіб ефективного функціонування суб'єктів господарювання на основі впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій. Проте у рейтингу країн світу за глобальним індексом інновацій у 2017 р. Україна посіла лише п'ятдесяте місце [9], що значною мірою пов'язано з недосконалістю засобів державного регулювання інноваційних процесів в економіці.

Інноваційний розвиток економіки на рівні держави може забезпечуватися як засобами прямого впливу (шляхом фінансування НДДКР та інноваційних проектів за рахунок бюджетних коштів, формування державної інноваційної інфраструктури і т. ін.), так і непрямими способами (запровадженням інструментів податкового регулювання). Засоби прямої державної підтримки мають, як правило, адресний характер, тоді як непрямі способи стимулювання інноваційного розвитку відкривають більш широкий діапазон дії та є краще узгодженими з умовами ринкових відносин. Зокрема, регулювальна функція оподаткування реалізується за допомогою спеціальних інструментів, вбудованих у систему оподаткування загалом та, зокрема, у кожний податок.

За характером дії інструменти податкового регулювання економічних процесів поділяються на три групи [2]:

1. Системні – засоби податкового регулювання, вбудовані в систему оподаткування (загальний рівень податкового навантаження; структура діючої в країні системи оподаткування; застосування альтернативних систем оподаткування);
2. Комплексні – одночасно стосуються кількох податків чи зборів (спеціальні податкові режими, які вводяться за територіальною або галузевою ознакою);
3. Локальні – пов'язані з реалізацією регуляторного потенціалу кожного окремого податку чи збору (інструменти, пов'язані з об'єктом оподаткування; склад платників; принципи встановлення та розмір ставки податку чи збору; механізм обчислення бази оподаткування, податкових зобов'язань; податкові пільги).

Основні інструменти податкового регулювання інноваційних процесів, які застосовуються в економіці різних країн світу, узагальнено на рис. 1.

Як зазначають Кизим М.О. та Касьянова Л.В., непряма державна підтримка не знижує ступінь участі та впливу держави на інноваційні процеси, адже інструменти податкового регулювання, порядок та умови їх застосування регулюються державними органами [3, с. 24]. Проте в Україні відсутня чітка стратегія регулювання інноваційних процесів в економіці на основі застосування ефективних податкових інструментів. Так, в Законі України «Про інноваційну діяльність» виключено розділ V «Особливості в оподаткуванні та митному регулюванні інноваційної діяльності» [6]. Не прописано особливості податкового стимулювання інноваційної діяльності і в Законі України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності» [7].

Одним із інструментів податкового регулювання економічних процесів є податкові пільги. Податкова пільга являє собою «передбачене податковим та митним

законодавством звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі» [5, ст. 30, п. 30.1] за наявності визначених податковим законодавством підстав (особливостей, які характеризують певну групу платників податків, вид їх діяльності, об'єкт оподаткування або характер та суспільне значення здійснюваних ними витрат) [5, ст. 30, п. 30.2].

Рис. 1. Основні інструменти податкового регулювання інноваційних процесів, які застосовуються в економіці різних країн світу

Джерело: узагальнено автором на підставі [1, с. 175; 3, с. 27; 4, с. 363]

Порядок надання та застосування пільг по податках нині визначає Податковий кодекс України [5], проте поняття «інноваційні процеси» та «інноваційна діяльність» у ньому відсутні. Однак підприємства інноваційної сфери, залежно від виду здійснюваної ними господарської діяльності, можуть отримати податкові пільги (табл. 1).

Слід зазначити, що з 2015 р. перелік пільг у сфері регулювання інноваційної діяльності суттєво скоротився. Діючі на теперішній час податкові пільги не можуть належним чином стимулювати інноваційний розвиток економічних процесів в Україні. Так, у 2015 р. на промислових підприємствах країни було впроваджено 1217 одиниць нових технологічних процесів, у т.ч. маловідходних, ресурсозберігаючих та безвідходних – 458, у той час як у 2010 р. – відповідно, 2043 та 479 [8, с. 209].

Податкові пільги у сфері регулювання інноваційних процесів, передбачені Податковим кодексом України (ПКУ)

№ з/п	Сутність пільги
1.	Звільняються від оподаткування ПДВ операції із ввезення на митну територію України (якщо ці товари застосовуються платником податку для власного виробництва та якщо ідентичні товари з аналогічними якісними показниками не виробляються в Україні) (п. 16 ст. 197 ПКУ):
	- устаткування, яке працює на відновлюваних джерелах енергії, енергозберігаючого обладнання і матеріалів, засобів вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів, обладнання та матеріалів для виробництва альтернативних видів палива або для виробництва енергії з відновлюваних джерел енергії;
	- матеріалів, устаткування, комплектуючих, що використовуються для виробництва: устаткування, яке працює на відновлюваних джерелах енергії; матеріалів, сировини, устаткування та комплектуючих, які будуть використовуватися у виробництві альтернативних видів палива або виробництві енергії з відновлюваних джерел енергії; енергозберігаючого обладнання і матеріалів, виробів, експлуатація яких забезпечує економію та раціональне використання паливно-енергетичних ресурсів; засобів вимірювання, контролю та управління витратами паливно-енергетичних ресурсів.
2.	Не підлягають оподаткуванню акцизним податком операції з реалізації електричної енергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками та/або з відновлюваних джерел енергії (пп. 213.2.8 п. 213.2 ст. 213 розділу VI ПКУ).

Джерело: систематизовано автором на підставі [5]

З метою забезпечення ефективного впливу податкових інструментів на регулювання інноваційних процесів в економіці України необхідно чітко прописати податкові регулятори інноваційної діяльності в Законі України «Про інноваційну діяльність» та Податковому кодексі України, запровадити дієву систему податкових пільг, застосовувати у вітчизняній практиці досвід економічно розвинених країн світу.

Література:

1. Білик В.В. Державне регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності / В.В. Білик // Економіка і суспільство: Електронне наукове фахове видання. – Мукачів: Мукачівський державний університет. – № 10, 2017 р. – с. 172-176. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economyandsociety.in.ua/journal-10/17-stati-10/1052-bilik-v-v>.
2. Іванов Ю.Б. Податковий менеджмент / Ю.Б. Іванов, А.І. Крисоватий, А.Я. Кізіма, В.В. Карпова // Податковий менеджмент: навчальний посібник. – К.: Знання, 2008. – 525 с.
3. Кизим М.О. Класифікація інструментів податкового стимулювання інновацій / М.О. Кизим, Л.В. Касьянова // Проблеми економіки. – Харків: ВД ІНЖЕК, 2012 р., №4. – С. 23-29 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2012-4_0-pages-23_29.pdf.
4. Марченко О.І. Інвестиційний податковий кредит як стимул до нарощування випуску інноваційної продукції в Україні / О.І. Марченко, Г.С. Мельничук // Вісник ЖДТУ, серія: Економічні науки. – 2013 р., №1(63). – С. 362-366 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ven.ztu.edu.ua/article/view/29799/36837>.
5. Податковий кодекс України / Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (редакція від 27.02.2018 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
6. Про інноваційну діяльність // Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV (редакція від 05.12.2012 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.

7. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності // Закон України від 08.09.2011 р. № 3715-VI (редакція від 05.12.2012 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>.
8. Україна у цифрах у 2016 р. Статистичний збірник / За ред. І.Є. Вернера. – К.: Державна служба статистики України, 240 с.
9. The Global Innovation Index 2017 Innovation Feeding the World [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2017.pdf.

Фомічов К.С.
*кандидат юридичних наук, доцент,
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна*

УПРАВЛІННЯ НЕДЕРЖАВНИМИ ПЕНСІЙНИМИ ФОНДАМИ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Стаття 46 Конституції України гарантує громадянам право на соціальний захист, “що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов’язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними” [1].

У зв’язку з проведенням в Україні соціальних реформ, в тому числі і реформи пенсійної системи, держава прагне все більше прав і відповідальності в сфері матеріального забезпечення населення в період старості перекласти на роботодавців та самих працівників. Світовим досвідом доведено виняткова перспективність такого кроку. Одним з результатів подібних перетворень в Україні стало виникнення недержавних пенсійних фондів (далі - НПФ) - особливих форм некомерційних організацій соціального забезпечення. Дані організації можна назвати справді унікальними, оскільки вони одночасно виконують функції соціального забезпечення і є одними з найважливіших фінансово-інвестиційних інститутів.

Необхідно звернути увагу на те, що управління НПФ здійснюється через адміністратора.

З точки зору реалізації правосуб’єктності НПФ через адміністратора у зарубіжній практиці можна виділити два кардинально протилежних підходи до побудови систем недержавного пенсійного забезпечення.

Відповідно до першого підходу, наприклад, у Канаді, у побудованій системі недержавного пенсійного забезпечення НПФ є повноправною юридичною особою і може самостійно набувати та здійснювати всі права й обов’язки, пов’язані з недержавним пенсійним забезпеченням, — починаючи від приймання пенсійних внесків вкладників і закінчуючи інвестуванням залучених коштів та депозитарним обслуговуванням фонду [2, с. 27].

Інший підхід передбачає, що НПФ хоч і є юридичною особою, але всі права й обов’язки НПФ в рамках договірних відносин із вкладниками, учасниками, іншими суб’єктами недержавного пенсійного забезпечення набуває і здійснює адміністратор